

Uusi, uljas verkkomaailma

Vuoden 1996 maaliskuussa aikakauslehti *Wired* ilmoitti aikovansa pörssiin ja järjestävänsä osakeannin. Tämä uuden kyberkulttuurin terävin huippu olisi nyt noin puolen miljardin dollarin arvoinen, mikäli kaikki sen osakkeet olisi myyty pyydettyyn 12 dollarin kappalehintaan (Sloan 1996, 52). Hämmästyttävä hinta yhtiöstä, joka ei ole tuottanut perustamisvuodestaan 1993 dollariakaan voittoa. Eikä tässä kaikki. Kukaan ei tunnu tietävän, tuottaako se voittoa koskaan.

Osakeannin nostattama kohu kuvaa kiihkoa, joka *Wirediä* tuntuu ympäröivän. Lehti itsekin luo ja lietsoo tätä innostusta. Se esittäytyy uudeksi maailmaksi, joka tarjoaa jännittäviä mahdollisuuksia. Jää nähtäväksi, kuinka *Wiredin* kaupittelema maailmankuva sopii suuren yleisön makuun. Ensimmäinen osakeanti peruttiin,

koska kiinnostuksen markkinoilla pelättiin lopahtavan. Hieman maltillisemman kokoinen toinen anti lokakuun 1996 lopussa peruttiin sekin markkinoiden laimean kiinnostuksen vuoksi. Jotkut ovat jo ennustaneet *Wiredin* uutuudenviehätyksen olevan lopullisesti katoamassa (Fisher 1996). Rahastusyritystensä kariutumisesta huolimatta *Wiredillä* on silti keskeinen ideologinen ja kulttuurinen tehtävä kyberavaruudessa.

Artikkelissa yritän kartoittaa *Wired*-maailman poliittista ja kulttuurista maastoa. Tässä maailmassa yrityskulttuuri on populaarikulttuuria, ja unelmat kyberavaruudesta uuden ajan yhteisöllisyyden ja demokratian työssijana pohjautuvat

vapaan markkinatalouden opinkappaleille. Tämä maailma on myös hyvää vauhtia muuntumassa vapaasta ja villistä rajaseudusta vakiintuneeksi tiedon valtatieksi. Viime kädessä nämä ulottuvuudet eivät edes ole kovin kaukana toisistaan.

Artikkelin aluksi tarjoan hieman taustaa *Wired*-aikakauslehdestä. Toiseksi käsittelemme niitä yhteisöllisyyteen tähtäviä *kommunitaristisia* piirteitä, joita *Wiredistä* ja verkosta yleensäkin löytyy. Kolmanneksi tarkastelen *Wiredin* taustalla vaikuttavaa erityistä vapaan tahdon opin, *libertarianismin* muotoa ja sitä, mitä tämä uusi teknologinen ja kulttuurinen muodostelma meille toimintakyvyn mielessä tarjoaa.

Artikkelissa eritellään libertarianismin (oppi vapaasta tahdosta) ja kommunitarismin (oppi yhteisöllisyydestä) artikuloitumista niin sanotussa kyberkulttuurissa. *Wirediä* tutkaillaan viestintä- ja informaatioalan suur-yritysten hankkeiden popularisoijana, tarkastellaan lehden poliittista ohjelmaa ("kyber-oikeuksien" ajamista) ja luonnostellaan sen muuntamista populaarikulttuuriksi. Lehden poliittisilla linjanvedoilla on keskeinen merkitys Yhdysvalloissa meneillään olevassa kulttuurisessa ja poliittisessä murroksessa, sillä ne puhuttelevat nousevaa ja vaikutusvaltaista eliittiryhmää, joka samastaa kulttuurin ja vapaan markkinatalouden. Lopuksi kritisoidaan ajatusta, jonka mukaan työnteko ja eläminen älykkäiden agenttien verkkomaailmassa kykenisi ratkaisemaan aineellisen maailman ongelmat.

1 Teksti perustuu J. Macgregor Wisen pitämään esitelmään Crossroads in Cultural Studies -konferenssissa Tampereella heinäkuussa 1996. Se on julkaistu Sage Publicationsin teoksessa Technology and Social Space. Suomen kustantajan luvalla. Väliotsikot toimituksen.

Yhdessä yritysten asialla

Vuonna 1984 Armand Mattelart, Xavier Delacourt ja Michelle Mattelart kirjoittivat:

Aikaisemmin yritykset ymmärsivät edustavansa sellaista epäpoliittista oppia, joka delegoi kaikki sosiaaliset tehtävät markkinoiden näkymättömän käden hoidettavaksi. Nykyinen yksityistämisen prosessi pakottaa yritykset aivan toisenlaiseen yhteiskuntasuhteeseen. Se muuntaa ne painostusryhmiksi, joilla on uusia sosiaalisia vastuita ja poliittisia huolenaiheita (Mattelart, Delacourt ja Mattelart 1984, 32).

Wired-aikauslehden syntyminen ilmentää keskeisellä tavalla näitä yritysten strategioissa tapahtuneita muutoksia, etenkin viestintä- ja informaatiotekniikan yritysten politisoitumis- ja kulttuuristumiskehitystä.

Wired alkoi ilmestyä vuonna 1993 lähes samaan aikaan kansallista tiedon valtatietä koskevan *National Information Infrastructure* -ehdotuksen² julkistamisen kanssa. Lehteä on ehditty kutsua "tietokonesukupolven Rolling Stoneksi" (*Newsweek*, 17.1.1994, 38). Toiset ovat ennustaneet, että *Wired* saattaa olla "kehittyvän tekno-kulttuurin ensimmäinen menestyvä elämäntapalehti" (*New York Times*, 29.3.1994). *Wired* äänestettiin *Adweek*sin vuoden 1993 tulokkaaksi ja se on voittanut Yhdysvaltojen aikakauslehtien päätoimittajien palkinnon yleisistä ansioistaan.

Kustannusalan eräänlaisena ihmelapsena *Wired* tekee viestinnän ja informaatioalan teollisuudesta pitkälle politisoitua populaarikulttuuria. Se saarnaa alan yritysten poliittista agendaa. Lehti ei myy pelkästään tietokoneteknologiaa ja sen tuotteita, se on myös elämäntavan ja politiikan kauppias.

*Wired*issä hätkähdyttää erityisesti sen asenne, tai pikemminkin Asenne, jota se taannoin yritti kaupata hintaan 12 dollaria osakkeelta. Vaikka lehti sisältää välillä enemmän onttoa patsastelua kuin asiaa, se yrittää ottaa huomioon Yhdysvaltain hallitsevan väestöryhmän – baby boomersien – pirstomieliset piirteet. Nämä aikoinaan kapinalliset 1960-luvun nuoret ovat nyt varakkaita ja työssä suurissa yrityksissä [keskimääräinen lukija on 33-vuotias mies, jonka vuositulot ovat 81 000 dollaria (Markoff 1994)]. Lehden linja on kiinnostava sekoitus yritysindividualismia tai kapitalistista vapausajattelua. Kannattamalla äänekkäästi kansalaisoikeuksia verkko-ympäristöön vaativia painostusryhmiä³ ja julkaisemalla kolumneja otsikolla "Kyber-oikeudet heti!" se vaatii Internetiin radikaalia vapautta. Toisaalta lehti on suuryritysten lemmikki – ja mainostajien unelma – koska se toimii suurimpien viestintäalan korporeatioiden näyteikkunana. *Wired*in kansissa ovat

esiintyneet kaapelitelevisiojätti TCI:n johtaja John Malone Asfalttisoturina, Bell Atlanticin Ray Smith Conan Barbaarina ja Viacomin Frank Biondi ja Ed Horowitz Beavisina ja Buttheadina. Sonic the Hedgehog⁴ oli lehden ensimmäinen vuoden mies.

Yritysvaltauksset ovat nyt muotia⁵. *Wired*-maailmassa vallankumouksen tekemiseksi on vain ostettava oikeat tuotteet. Homman helpottamiseksi nämä tuotteet on listattu kuukausittain *Wiredin* Fetissi -osastoon. Jesse Drew toteaa:

Jatkuva "väittely" kansallisesta informaation infrastruktuurista, niin sanotusta tiedon valtatiestä, on toistaiseksi ollut puhdas lavastus. Suurileikkiset aikakauslehdet kuten *Newsweek* ja *Time* ovat tehneet tulossa olevasta "vallankumouksesta" etusivun juttuja, joita ei juuri erota teollisuuden suhdetoiminta-aineistosta. Elämäntapalehdet kuten *Wired* ja *Mondo 2000* lietsovat uusien härveleiden kysyntää ja luovat otollista ilmapiiriä hallitusten ja korporaatioiden hankkeille – valheellisen "vapautumisen" ja toimintakykyistymisen nimissä. (Drew 1995,95)

Keskiluokka suojautuu uhkilta

Wiredissä ja kyberkulttuurissa yleensäkin voidaan erottaa kaksi poliittista juonetta. Nämä ovat kutsumus laajasti ymmärrettyihin kommunitarismiin yhtäältä ja libertarianismiin toisaalta. Nämä yhteisölle omistautumisen ja yksilön korostuksen asenteet eivät sulje toisiaan pois, vaikka ovatkin monin tavoin vastakohtaisia.

Internetin yksi keskeinen vetovoima perustuu yhteisöllisyyden tuntuun, olkoonkin, että kyse on itseään ääri-individualisteina, yksinäisinä rajaseudun rai-vaajina pitävien ihmisten yhteisöstä, joka pysyy koossa vain piuhojen avulla. Yhteisöllisyydestä on kaikesta huolimatta tullut Internetin määräävä ominaisuus: sen avulla maantieteellisesti hajallaan olevat ihmiset voivat kokoontua yhteen monenlaisten kiinnostuksen kohteiden, harrastusten, ajatusten ja poliittisten kysymysten pariin keskusteluryhmissä, MUDeissa, MOOseissa, postituslistoilla jne. Tätä yhteisöä halutaan myös voimakkaasti suojella niin hallitukselta, kulutusvoimalta kuin suuryhtiöiltäkin.

Mahdollisuudet poliittisten yhteisöjen rakentamiseen ovatkin todelliset, mikä käy havainnollisesti ilmi Howard Rheingoldin kirjasta *The Virtual Community* (1993). Kirjassaan Rheingold kertoo tarinoita henkilökohtaisesti kannustavista ja välittävistä yhteisöistä, joita verkosta voi löytää. Nämä sähköiset ryhmät muodostavat ikään kuin perheitä, jotka pitävät huolta toisistaan.

Rheingoldin työ liittyy nähdäkseni kiinteästi kommunitaristiseen liikkeeseen, vaikka hän ei kommunitarismia välttämättä itse ajakaan. Tämä liike, sellaisena kuin se tällä hetkellä vaikuttaa, peräänkuuluttaa tasapainoa henkilökohtaisten oikeuksien ja yhteisöllisten velvollisuuksien välille. Tällainen ohjelma vetoaa baby boom -sukupolven sen pyrkimyksissä lievittää ristiriitoja yhtäältä yhteiskunnallisen vastuullisuuden ja ihmisoikeuksien ideoiden ja toisaalta henkilökohtaisen hyvinvoinnin ja uraputken edistämisen välillä.

Vaikka kommunitarismi esiintyy laajapohjaisena liikkeenä, se silti kätkee selkeän luokkaintressin. Näinhän tekevät Rheingoldin verkkoyhteisötkin. Sosiologi Charles Derber (1994,112) puhuukin professionaalien keskiluokan kommunitarismista. Kommunitarismien ytimessä on paluu moraalinormeihin yhteiskunnan koosapitäjänä. Vaikkakin eräissä suhteissa avoin ja joustava, tämä moraalinen keskus on samalla häpeilemättömän kulttuurispesifi korostaessaan esimerkiksi ydinperheen keskeistä asemaa. Liike ei myöskään tunnu olevan huolissaan yrityselämän muulle yhteiskunnalle aiheuttamista ongelmista, mistä syystä se ehkä onkin niin mieleinen professionaalille keskiluokalle. Derberin mielestä liike ei vain vaikene eliittien keskeisestä asemasta yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa kysymyksissä, se sivuuttaa myös sellaisia peruskysymyksiä kuin että Yhdysvaltain teollinen työvoima on nykyisellään sijoitettu tilapäisiin, joustaviin ja epätyypillisiin työsuhteisiin.

Sivanandan väittikin äskettäin hieman aggressiivisemmassa sävyssä, että kommunitarismi on "keskiluokkaisten ihmisten keskiluokkainen projekti, jolla he suojaavat syrjäytyneiden rajanylityksiä vastaan". (Sivanandan 1996,9)

Liikkeen tavoitteleva rikkumaton tasapaino oikeuksien ja vastuiden välillä perustuu itse asiassa erityiseen luokkapohjaiseen oman edun tavoitteluun. Samaan tapaan verkossa tiukan paikan tullen kuluttajuus voittaa yhteisöllisyyden. Tätä havainnollistaa esimerkiksi *Wired*-lehdestä. Toukokuussa 1994 lehti aloitti oman verkkojulkaisunsa, *HotWiredin*, joka on painetun aikakauslehden sähköinen versio. Julkaisut eivät ole identtisiä, sillä kumpikin yrittää hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti oman välineensä ominaisuuksia.

Missä verkkoversio tarjoaa interaktiivisia keskusteluja, taidetta ja muita online-tapahtumia, siinä paperinen lehti kokeilee ulkoasulla, fonteilla ja hätkähdyttävillä taidoilla. Rheingold nimettiin *HotWiredin* päätoimittajaksi. Hän kuitenkin erosi – tai hänet savustettiin ulos – erimielisyyksien jälkeen (Keegan 1995). Rheingold on kommentoinut tilannetta jälkepäin: "lipevästi ja luultavasti epäreilusti ilmaisten erimielisyytemme johtuivat siitä, että [perustaja] Louis [Rossetto] halusi luoda jotakin coolia rahoittajille, minä taas halusin luoda jotakin coolia ihmisille verkossa" (White 1995, korostus kirjoittajan). Konsumerismi päihitti yhteisön. *HotWiredistä* tuli yksi kohutuimmista yritysmainonnan verkkosivuista kyberavaruudessa. Ja tämä vain vuosi pari sen jälkeen kun mainonta vielä oli kiellettyä Internetissä ja aikana, jolloin verkkoyhteisö vastusti mainoksia kiihkeästi. *HotWiredin* suosio onkin merkki kyberavaruuden toiminta-ajatuksen ratkaisevasta kaupallistumisesta.

Internetin luonteen muuttaminen ei itse asiassa kuitenkaan vaatinut sen suurempaa vaivannäköä. Harrastusten ympärille rakentuvat yhteisöthän vain odottavat muuttumistaan kulutusvetoisiksi organisaatioiksi. Niistä suurimmissa – esimerkiksi keskusteluryhmissä – on kyse pikemminkin vapaa-ajan vietosta (esimerkiksi Star Trek -ryhmä) kuin yhteisiin etuihin, ihmisten etuihin perustuvasta yhteisöstä. Tällä en tarkoita, etteikö verkosta myös löytyisi ja etteikö siellä jopa kukoistaisi poliittisista ja yhteisöllisistä kysymyksistä innostuneita ryhmiä, ne ovat kuitenkin joutumassa yhä syrjäisempään asemaan.

Sivanandan muotoilee asian *Race and Class* -lehden maaliskuun numerossa:

Internetin yhteisö on etunäkökohtien, ei ihmisten yhteisö... (S)e on jälleen esimerkki... teknologisesta eskapismista, joka korvaa todellisuuden virtuaalisella todellisuudella... Tämä taas hyödyttää välittömästi pääoman etua. Näet kun virtuaalisia yhteisöjä perustetaan, syntyy tilaa – Wall Street Reportia lainatakseni – 'liiketoimintaan ja mainontaan liittyville voitto-odotuksille'. Kuten Nat Wice on huomauttanut "Wall Streetille yhteisö merkitsee uutta kauppatavaraa". (Wice 1996,9)

Eikä tässä kaikki. Ne, jotka esittelevät verkkoa jonkinmoisena rajaseutuna, unohtavat myös, että siinä on samalla puhe kapitalismin häikäilemättömästä laajentumisesta, jossa siihenastisilta alueilta, kulttuureilta ja jopa kansakunnilta riistetään arvo. Kuten historian tutkija Richard Slotkin kirjoittaa, myytillä rajaseudusta "rationalisoidaan kapitalismin kehitys yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa" (Slotkin 1985,34).

Wiredin ja ylipäätään kyberavaruuden toinen ja tähtänyttä keskeisin poliittinen piirre on toimiminen yritysten puolestapuhujana. Tässä roolissa *Wired* käyttää 1960-

luvun vallankumouksellisesta jargonista lainaamia tunnuksia, kuten merkkiä, jossa kohotettu nyrkki puristuu salaman vasamien ympärille. Näin tuodaan julki

valtion hallinnon ja byrokratian vastaista, sääntelyä vastustavaa asennetta, joka puolustaa paitsi elämään, vapauteen ja onnen tavoitteluun perustuvia henkilökohtaisia oikeuksia, myös yritysten markkinoiden vapaudelle pohjautuvia oikeuksia.⁶ Samaan aikaan lehti kuitenkin toimii sääntelyn ja yksityisomistuksen puolesta esitellessään hakkereiden, krakkereiden ja muiden verkkohäiriköiden tihutöitä heidän yrittäessään murtautua, käyttää hyödykseen ja joskus myös tuhota sekä yritysten että valtion/armeijan tietokonejärjestelmiä.

McLuhan ja perässäsurffaajat

Tahdon vapautta korostavasta libertaristisesta näkökulmasta teknologia on järkevien yksilöiden toiminnan jatketta. Ei olekaan ihme, että Marshall McLuhan on kokenut uuden tulemisen. Hänen huippumuodikkaat heittonsa ja teknologinen determinisminsä istuvat hyvin uusiin teknisiin virityksiin, joita *Wired* suorastaan pursuilee. Lehti onkin nimennyt McLuhanin suojeluspyhimyksekseen ja julkaisee hänen kuvansa joka numerossa toimittajien kuvien joukossa sopivalla irtositaatilla varustettuna, kuten että "television myötä katsojasta tulee kuvaruutu" tai "aiemmat teknologiat olivat osittaisia ja sirpalemaisii, sähköiset ovat totaalisia ja kaikenkattavia".

Käsitys teknologiasta Itsen jatkeena esiintyy kybervaruutta koskevassa kirjallisuudessa kahdessa muodossa. Ensimmäinen on kyberpunk-kirjallisuus, jonka sivuutan tässä. Toinen on se kiihottava ajatus, jonka mukaan meistä tulee digitaalisia. Näinhän sanovat monet tulisieluiset kyberkulttuurin visioihin uskovat ja McLuhanin perässä surffailevat, kuten Nicholas Negroponte. Negroponte on MIT'n Media Labin johtaja. Hänen merkittävä taloudellinen tukensa alkuvaiheessa varmistti, että *Wired* ylipäättään lähti liikkeelle. Samalla Negroponte hankki aseman, joka takaa hänelle profeettallisen viimeisen sanan lehden jokaisessa numerossa (toden totta, olisihan hän saamassa 29 miljoonaa dollaria ensimmäisen annin pörssiosakkeiden mukaan laskettuna). Negroponte ja hänen kollegansa MIT:ssä, professori William Mitchell näyttävät esimerkkiä, miten hylätään atomien fyysinen maailma ja ryhdytään pelaamaan Bittien Kaupungissa. Negroponte (1995) esimerkiksi vakuuttaa, kuinka paljon helpommaksi elämä käy kun lopetamme atomien liikuttelun ja alamme lähetellä bittejä – kunhan "meistä ensin tulee digitaalisia". Mitchell taas tutkii, miten nykyisellään vakaat institutionaaliset ja arkkitehtoniset tilat saattavat suuresti muuttua tai jopa haihtua olemattomiin.

Korvaamalla materian valtakunta elektronisella välttyy kätevästi keskustelemasta siitä, millaisia todellisia ongelmia nämä elektroniset teknologiat aiheuttavat teollisesti ja globaalisesti (siis atomien maailmassa). Tällaiset ontologiset silmänkääntötemput unohtavat syrjäytetyn, alityöllistetyn, tilapäisen työvoiman, jota uusi informaatiotalous riistää ja jonka joukkoa se uuden joustavan 'täsmähallintonsa' avulla paisuttaa. Kuten James Brook ja Iain Boal kirjoittavat toimittamansa *Resisting the Virtual Life* -teoksen johdannossa:

Ei ole sattumaa, että toiveet irtautua kehosta, ajasta ja paikasta ja löytää elektronisesti luotu yhteisöllisyys vahvistuvat aikana, jolloin arkielämän tila ja aika ovat muuttuneet niin epävarmoiksi, epämiellyttäviksi ja vaarallisiksi niin monille... Pakoa kybervaruuteen vauhdittavat osittain samat pelot ja toiveet kuin pakoa esikaupunkeihin, kyse on toisesta "valkoisen paon aallosta". (Brook&Boal, 1995, ix).

Kuka kontrolloi ketä?

Yhteenvetona sanottakoon, että tärkein kybervaruutta koskeva kysymys koskee toimijuutta, kykyä saada jotakin aikaan. Vallitsevassa teknolibertarianistisessa käsityksessä sopiva ohjelmisto ja älykäs agentti mahdollistavat rajoittamattoman toimijuuden.

Älykäs agentti on työtä säästävä tekninen väline. Sellaisena se väistämättä syrjäyttää työvoimaa korvaamalla sen asiantuntemusta ja ammattitaitoa (Noble 1986). Samaan aikaan se useimpien vastaavien keksintöjen tapaan kuitenkin kasvattaa työmäärää lisäämällä normatiivisia kasvun odotuksia. Agentin avulla on mahdollista saavuttaa enemmän, joten enemmän on myös saatava aikaan⁷. Nykyisen uuden teknologian oloissa olemme kiireisempiä kuin koskaan aiemmin ja tuotamme henkilökohtaisesti suurempia informaatiomääriä kuin milloinkaan ennen.

Uuden teknologian myötä kyberluokkien balkanisoituminen uhkaa syventyä entisestään. Negroponte puhuu älykkäistä sanomalehdistä, jotka täyttävät kaikki erityistoiveemme. Ja Mitchell kirjoittaa: "Koska verkot ja informaatiovempaimet tarjoavat aina vain kattavampia palveluita, on yhä vähemmän tarvetta mennä ulos" (Mitchell 1995,100).

Älykäs agentti on tietenkin jännittävä härveli siinä mielessä, että se vastaa niin täydelleen populaareja mielikuvia yksilöllisen toimijuuden mahtavista edistysaskeleista, jotka teknologisessa maailmassa ovat tarjolla. McLuhan ja libertarianismi lyövät kättä: yksilö hallitsee itsensä jatketta täydellisesti. Kysymys kuitenkin kuuluu: hallitsee mitä? Kulutustako? Lainaus Pattie Maesilta, älykkäiden agenttien kehittämisohjelman professorilta MIT:sta puhuu puolestaan: "... meistä on tärkeää, että käyttäjät hallitsevat ympäristöään tai ainakin haluamme antaa heille sellaisen vaikutelman, että he hallitsevat sitä" (lainaus Bergun 1995, 117).

Käännös: Esa Sirkkunen ja Seija Ridell.

Viitteet:

- 1 Teksti perustuu J. Macgregor Wisen pitämään esitelmään Crossroads in Cultural Studies -konferenssissa Tampereella heinäkuussa 1996. Se on julkaistu Sage Publicationsin teoksessa Tehnology and Social Space. Suomennos kustantajan luvalla. Väliotsikot toimituksen.
- 2 Kyseinen hanke (National Information Infrastructure tai NII) sai alkunsa syksyllä 1992 Bill Clintonin ja Al Goren esittämästä aloitteesta rakentaa kansallinen ja nopea tietoverkko helpottamaan informaation kotikäyttöä.
- 3 1990-luvun alussa perustettu Electronic Frontier Foundation on yksi tällainen Wiredin kannattama, kansalaisoikeuksien puolesta lobbaava ryhmä.
- 4 Sonic the Hedgehog on Segan menestyksekkään videopelin henkilöahmo.
- 5 Kummalla kyllä informaatioteknologiasta kirjoittavat tutkijat ovat jossakin määrin arvossa Wiredin sivuilla ja heidän työnsä lomittuvat populaarin kyberkulttuurin joukkoon. Wired on arvioinut esimerkiksi Oscar Gandyn teoksen The Panoptic Sort. Lehti on myös koettanut kytkeytyä muodikkaisiin postmoderniteorioihin julkaisemalla vastikään Paul Virilion, Allequere Rosanne Stonen ja Arthur ja Mariluise Krokerin haastattelut.
- 6 Huippukyyninen katsaus Wiretiin löytyy Keith Whiten artikkelista "The Killer App: WIRED Magazine, Voice of the Corporate Revolution", The Baffler, 6, 1995. Se löytyy myös verkosta: <http://www.voyagerco.com/misc/killerapp/killerapp.html>
- 7 Ihmisten tekoa oleva teknologia muuntaa sosiaalisen toiminnan tuotteet henkiinjäämisen pakottaviksi ehdoiksi. Me, Maan hallitsijat olemme rakentamassa maailmaa, joka on lähes universaalisen kurja ja joka tulevaisuudessa esittäytyy objektiiviseksi ja perustavalla tavalla annetuksi. (Serres 1995,177). Kun puhutaan työtä säästävistä koneista on syytä aina kysyä, kenen työ vähenee ja kenen lisääntyy. Kts. Cowan, 1983.

Kirjallisuus:

- Bergun, S. (1995)
Agent of Change. *Wired* 3(4), 116-7.
- Brook, J., & Boal, I. (Eds.) (1995)
Preface. In *Resisting the Virtual Life: The culture and politics of information*. San Francisco: City Lights.
- Cowan, R.S. (1983)
More work for mother: The ironies of household technology from the open hearth to the microwave.
New York: Basic Books.
- Derber, C. (1994)
Individualism runs amok in the marketplace. *Utne Reader*, Nov./Dec., pp. 111-117.
- Drew, J. (1995)
Media activism and radical democracy. In J. Brook and I.Boal (Eds.) *Resisting the Virtual Life*.
San Francisco: City Lights, pp. 71-83.
- Fisher, L. M. (1996)
Wired ventures again withdraws initial public offering. *The New York Times Cyber Times*, October 26.
<http://nytimes.com>
- Keegan, P. (1995)
The digiterati! *New York Times Magazine*, 21 May, pp. 38-45, 86-88.
- Markoff, J. (1994)
Conversation/Luis Rossetto: The view from cyberspace: The revolution will be digitized.
New York Times, 29 May.
- Mattelart, A., Delacourt, X., & Mattelart, M. (1984)
International Image Markets: In Search of an alternative perspective. London: Comedia.
- Mitchell, W.J. (1995)
City of Bits. Cambridge, MA: MIT Press.
- Negroponte, N. (1995)
Being Digital. New York: Knopf.
- Noble, D. (1986) *Forces of production. A social history of industrial automation*. New York: Oxford University Press.
- Rheingold, H. (1993) *The virtual community: Homesteading on the electronic frontier*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Serres, M., with Latour, B. (1995) *Conversations on science, culture and time*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Sivanandan, A. (1996) *Heresies and prophecies: The social and political fall-out of the technological revolution: An Interview. Race and Class*, 37(4), pp. 1-11.
- Sloan, A. (1996)
Selling Attitude. *Newsweek*, 17 June, pp. 52-4.
- Slotkin, R. (1985) *The Fatal Environment: The myth of the frontier in the age of industrialization, 1800-1890*. New York: Atheneum.
- White, K. (1995) The killer app: *Wired* magazine, voice of the corporate revolution, *The Baffler*, 6.